

Loahppadokumeanta

Nubbi sáme-parlamentarihkarkonferánsa
Roavvenjárggas
golggotmánu 28. b. 2008

Nubbi sáme-parlamentarihkarkonferánsa, vuodduuvvon Suoma, Norgga ja Ruota sámedikkiid áirasiin ja mas oassálastet Ruošša beale sámiid ovddasteaddjit, čoahkkanan Roavvenjárgii golggotmánu 28. b. 2008:

Guorrasit ollislaččat dan vuosttaš sáme-parlamentarihkarkonferánsa julggaštussii, Johkamohki-julggaštussii, ja deattuhit man deatalaš lea dat mii biddjojuvvui vuodđun dan julggaštusas,

Deattuhit ahte stáhtain lea ovddasvástádus implementeret ON eamiálbmotjulggaštusa, ja čujuhit seammás ahte mis sámi parlamentarihkariin ja sámedikkiin lea ovddasvástádus fuolahit ahte eamiálbmotjulggaštusa mearrádušat geavahuvvojit ja čuvvojuvvojit,

Muittuhit stáhtaid gos sámit ášset ahte ain gávdnojit ollu álbmotrievttálaš geatnegasvuodát mat eai leat doarvái bures ollašuhthuvvon, ja ahte bargu fuolahit dan ahte geatnegasvuodát doahttaluvvojit stáhtaid bealis berre vuoruhuvvot,

Deattuhit ahte mii sámit leat okta álbmot, danne go mis lea oktasaš historjá, kultuvra, giella ja eatnamat, ja ahte riikarájít eai galgga rihkkut min oktavuoda;

Julggaštit ovttaoaivilvuoda čuovvovačča hárrái:

1. Sámiin álbmogin lea ON 1966 konvenšuvnna vuosttaš artihkkala mielde mii guoská iešmearridanvuoigatvuhtii riekti mearridit sin politihkalaš dili, ovdánahttit sin ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami ja ráđđet sin iežaset luondduriggodagaid ja gávdnosiid, ja eai man ge dihte galgga vuoigatvuodát resurssaide mat leat dárbbaslaččat sin birgenláhkái váldot sis eret. Sámiid galgá guldalit ja sii galget beassat searvat mearrádušproseassaide áššiin mat váikkuhit sámiide njuolga, ja stáhtat galget ovdalgihtii addit dieđu buot daid doaibmabijuid birra mat gusket sámiide ja maidda sámit galget leat miehtan.

2. Árbediehtu lea dehálaš oassi sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámiin lea riekti bisuhit, suddjet ja ovdánahttit iežaset kulturárbbi, árbedieđuid ja kultuvrralaš ovdanbuktimiid gullelaš duogášvuoigatvuođaiguin. Stáhtat galget ovttasráđiid sámiiguin čađahit ávkkálaš doaimmabijuid mat váikkuhit ahte dat vuoigatvuođat dohkkehuvvojit ja daid doaimmaheapmi suddjejuvvo. Árbevirolaš sámi symbolaid ii galgga leat lobálaš geavahit sámiid miediheami haga, ja dat galget duššefal geavahuvvot dakkár ulbmiliidda maid sámit ieža dohkkehit.
3. Sámit leat ollu sohka buolvvaid eallán luonddus ja viežžan das birgejumi ja sis lea erenoamáš gelbbolašvuohta luonddusuodjaleamis ja geavaheamis. Sámiid árbediehtu mielddisbuktá iešalddis nana ceavzilis ovddideami. Sámiid erenoamáš oktavuoha lundui siskkilda sihke geatnegasvuođa ja ovddasvástádusa váldit dárbbaslaččat vuhtii birra ja resurssaid ja dasto gaskkustit árbedieđuid boahttelaš sohka buolvvaide.
4. Vuoigatvuohta seailudit, geavahit ja ovdánahttit iežas giela lea vuođđoolmmošvuoigatvuohta. Sámiin lea vuoigatvuohta geavahit ja gulahallat iežaset gielain. Sámit ieža sámedikkiid bokte galget hálddašit sámegiela. Stáhtat fertejit ollašuttit sin nationála ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid sámegiela ektui.
5. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti hupmat ja oahppat iežaset giela, doaimmahit iežaset kultuvrra ja ovddidit iežaset identitehta. Stáhtat ja sámedikkít fertejit ovttasráđiid ásahit čoahkkananbáikkiid mánáide ja nuoraide, nugo organisašuvnnaid ja neahttačoahkkananbáikkiid, maiddái rastá riikarájiid. Sámi mánáin ja nuorain lea riekti oažžut dievaslaš dearvvašvuođa- ja sosiálafálaldaga mas lea vuođđun sin iežaset giella ja kultuvra, ja mii vuhtiiváldá sin čearddalaš, kultuvrralaš, gielalaš ja osku duogáža doarjun- ja veahkkedoaimmabijuid bokte. Sámedikkít áigot ovttas stáhtaiguin čuovvolit Suoma, Norgga ja Ruoŋa mánáidáittardeddiid oktasaš davviriikkalaš raportta hástalusaid. Stáhtat fertejit ollislaččat deavdit daid vuoigatvuođaid mat sámi mánáin ja nuorain leat nationála rievtti ja riikkaidgaskasaš rievttálaš dási mielde.
6. Sámedikkiin lea geatnegasvuohta doahhtalit ahte ii oktage galgga vealahuvvot sohka beliid, seksuálalaš soju dahje čearddalašvuođa dihte. Sámi nissoniin ja dievdduin galget leat seammalágan vejolašvuođat, vuoigatvuođat ja geatnegasvuođat buot servodatsurggiin. Nissoniin ja dievdduin galget leat seamma vejolašvuođat oassálastit mearrideaddji orgánain ja váikkuhit viidásit ovttasbarggu buot servodatsurggiin.
7. Stáhtat fertejit identifiseret ja dohkkehit sámiid eaiggáduššan ja-geavahanvuoigatvuođaid iežaset eatnamiidda. Sámi eatnamiid duohtadeapmi

ii galgga dáhpáhuvvat ovdal go sámít geat gullet dan guvlui leat ovdalgihtii ožžon dieđu ja miehtan dasa. Sámít galget oažžut eatnamiid buhtadussan dahje eará buhtadusa go sin eatnamiid duohtadit. Buhtadus ferte siskkildit boahttevaš buolvvaid vuoigatvuođaid. Stáhtat galget addit ruovttoluotta eatnamiid maid leat geavahan go leat geargan daiguin. Stáhtat galget dohkkehit sámiid rievtti oažžut oasi ávkástallanárvvus go vižžet minerálaid dahje riggodagaid eatnama vuolde, ja vuoigatvuođa eará resurssaide maid stáhtat oamastit dakkár guovlluin gos sámít orrot dahje geavahit. Sámi báikkálaš servodagaid ferte ráhkkanahhtit vai dat sáhttet dustet hástalusaid mat čuvvot sin guovlluid resursaávkašuvvamis.

8. Sámedikkít konstaterejit ahte eai ovttage stáhtas gos sámít ássat leat ortnegat mat siskkildivčče sámedikkiid bargui bušeahhtarámmaiguin ja ruhtademiiguin sámi ulbmiliid várás ja sámedikkiid iežaset vuoruhemiid duohtandahkama várás. Sámedikkít čujuhit ahte iešmearridanvuoigatvuohta, iešvuoruhanvuoigatvuohta ja konsulterenvuoigatvuohta doaibmabijuid hárrái main sáhtta leat njuolga mearkkašupmi sámiiide eamiálbmogin, leat guovddáš álbmotriekteprinsihpat. Dáid prinsihpaid fertejit stáhtat dohkkehit ja doahhtalit, maddái bušeahttamearrideamis ja sámi ulbmiliid ruhtadeamis.
9. Sámedikkít deattuhit ahte davviriikkalaš sámekonvenšuvnna lea stuorra mearkkašupmi sámi servodatovddideapmái, ja konstaterejit fuolastumiin ahte lea čuožžilan eahpesihkarvuohta šiehtadusa čuoovvoleame ektui maid ministarat geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttat sohpe, geahča beavdegirjji, beaiváduvvon skábmamánu 14. b. 2007. Sámedikkít čujuhit seammás dan positiivvalaš bargui maid buot stáhtat dahke oažžut ON eamiálbmotjulggaštusa mearriduvvot. Sámedikkít ávžžuhit ministariid geain lea ovddasvástádus sámi áššiin ja sámedikkiid presideanttaid jođáneamos lági mielde joatkit davviriikkalaš konvenšuvnna proseassain dainna lágiin ahte čuoovvolit 2007 skápmamánu šiehtadusa.
10. Sámedikkít ávžžuhit stáhtaid ovttas sámedikkiiguin álggahit davviriikkalaš sámi soahpamuša doaibmabiju stáhtaid gaskasaš ovttasbargočovdosiin, mii guoská buot sámiiide. Sámedikkít ávžžuhit stáhtaid našuvnnalaš čovdosiidda ILO 169 – soahpamuša vuoiŋas ja ávžžuha Suoma ja Ruota ratifiseret dán soahpamuša.

Suomas, Norggas ja Ruotas lea earenoamáš ovddasvástádus ahte sámegeiella seailu ja ovddiduvvo ealli giellan maddái olggobealde sámi guovlluid. Sámedikkít ávžžuhit guoskevaš stáhtaid, ahte sámi guvlui šaddá allaoahppanbiras vai sámi nuorain lea vejolašvuohta šaddat sámegeiella áššedovdin.
